

KAPITEL 11 / CHAPTER 11 ¹¹
**PREREQUISITES FOR ENSURING THE PRODUCTION OF ANIMALS IN
ORDER TO OBTAIN HIGH-QUALITY AND SAFE PRODUCTS IN
UKRAINE AND THE EU**

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-28-00-010

Вступ.

Тимчасова лібералізація торгівлі між Україною та ЄС та набуття Україною статусу кандидата до ЄС у 2022 році сприяли зростанню експорту української тваринницької продукції на європейські ринки. На кінець 2022 року 432 підприємств мали право експорту на ринок ЄС.

Водночас серед усієї продукції АПК саме до продукції тваринництва застосовується найбільше вимог щодо безпеки та якості продуктів. Щоб потрапити на ринок ЄС, товари мають відповідати довгому переліку критеріїв, який, окрім ветеринарної сертифікації, фітосанітарного контролю і дотримання прав споживачів, включає пункт про забезпечення благополуччя тварин. Стандарти добробуту фермерських тварин у країнах ЄС вищі, ніж ті ж стандарти в Україні. А це означає, що лише ті українські виробники, які вже покращили умови для фермерських тварин на своїх підприємствах, мають доступ до європейського ринку.

Основний текст.

Згідно з Угодою про асоціацію зоозахисні акти ЄС мають бути повністю імplementовані в українське законодавство і стати обов'язковими для всіх операторів ринку. Стратегія імplementації цього законодавства була затверджена Кабінетом Міністрів України ще у 2016 році й мала бути виконана до 2021 року.

Для структури тваринництва в Україні притаманні дві ознаки: основними напрямками є птахівництво, свинарство та скотарство; в галузі переважає промислове та дрібнотоварне виробництво, майже відсутні середні фермерські господарства.

---

¹¹*Authors: Riapolova I. O., Kushnerenko V. G.*

Традиційно тваринництво в Україні охоплює не лише свинарство, скотарство, птахівництво, але й вівчарство, рибництво, бджолярство, конярство та інше. Проте частка підприємств останніх напрямків у загальному обсязі виробництва є мізерною. Тому розвиваючи тваринництво як індустріальне виробництво, претендуючи на свою нішу на світовому ринку продуктів тваринництва в контексті Євроінтеграції добробут тварин є нагальним питанням подальшого розвитку галузі. До основних нормативно правових актів, що визначають питання добробуту тварин та орієнтованих на виробництво якісної і безпечної продукції тваринництва належать:

- Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», який базується на принципах заборони жорстоких методів утримання тварин та відповідальності за жорстоке поводження із тваринами. Закон визначає загальні правила утримання тварин, що виключають жорстокість, вимоги до транспортування та забою. Наприклад визначається, що умови утримання тварин мають задовольняти їх природні потреби у їжі, воді, русі, контактах із собі подібними, природній активності, тощо. Транспортування тварин повинно здійснюватися спеціально обладнаним транспортом із метою запобігання травмування та смерті тварини. Під час транспортування тварина повинна мати доступ до їжі та води. При забої забороняється умертвіння тварини методами, що викликають передсмертні страждання та негуманними методами, що призводять до загибелі від удушення, електричного струму, больових ін'єкцій, отруєння тощо. Детальні умови утримання, транспортування та забою тварин регулюються стандартами та нормами які розробленні із огляду на дотримання умов санітарної безпеки утримання тварин а не захисту тварин від жорстокого поводження.

- Закон України «Про ідентифікацію та реєстрацію тварин» визначає організаційні та правові засади щодо ідентифікації та реєстрації тварин з метою одержання оперативної та надійної інформації про поголів'я тварин щодо статі, віку, породи та їх місцезнаходження для поліпшення управління і прогнозування ринків продукції тваринництва та контролю за епізоотичною ситуацією в Україні.

На жаль, процеси впровадження нормативних вимог щодо добробуту тварин та дотримання стандартів якості та безпеки продуктів харчування тваринного походження в Україні не мають систематизованого і завершеного вигляду і потребує кардинальної зміни підходів.

Насправді зміни ставлення до свійських тварин, у тому числі сільськогосподарської худоби, можуть суттєво вплинути на ланцюги постачання та попит на продукти харчування тваринного походження [1]

Відомо, що стратегія ЄС із захисту та благополуччя тварин з 2012 року спонукала до низки дій для поліпшення умов утримання тварин та свійських птахів на сільськогосподарських фермах. Стратегія ЄС із захисту та благополуччя тварин, яка отримала назву «Від ферми до виделки» та була реалізована в 2012 році, спонукала до ряду дій для покращення стандартів благополуччя тварин за останні роки, включаючи заборону звичайних кліток для курей-несучок і поліпшення транспортування тварин [2].

Як повідомляє Trade Master UA, з посиланням на Logist FM служба Євробарометр ЄС опублікувала дані останніх досліджень, згідно з якими 84% європейських споживачів виступають за більш суворі гарантії благополуччя сільськогосподарських тварин незалежно від того, у якій країні їх утримують. Серед тих, хто закликав до посилення захисних заходів, близько 52% сказали, що такі заходи були «дуже важливими», а 39% відповіли, що вони були «дещо важливими». Лише 1% респондентів відповіли, що вони «зовсім не важливі». Найбільша частка тих, хто сказав, що заходи захисту тварин є важливими, була в Люксембурзі та Швеції (по 98%), а також у Фінляндії (97%). Ця більшість дещо нижча в Румунії (76%), Болгарії та Словаччині (82%).

Також, 90% європейців стверджують, що фермерська практика та розведення тварин повинні відповідати основним етичним стандартам. Серед іншого, 83% респондентів висловлюють підтримку введення обмежень на тривалість транспортування тварин.

Згідно з дослідженням ГО «Відкриті клітки Україна», для 70% українців важливо, щоб тварини на промислових фермах утримувалися в умовах, які

відповідають їхнім природним потребам, а 63% українців готові доплатити за упевненість, що тварини, з яких були виготовлені харчові продукти, утримувалися в гуманних умовах. І такі дані цілком корелюють з очікуваннями громадян ЄС.

Стандарти добробуту тварин у ЄС підпорядковуються низці законів. Чинна нормативно-правова база ЄС щодо добробуту фермерських тварин складається з трьох блоків і визначає порядок утримання, транспортування та умертвіння тварин. Зокрема, вона включає:

- Директиву Ради стосовно захисту тварин, що утримуються для сільськогосподарських потреб, а також чотири окремі директиви, що визначають мінімальні стандарти добробуту курей-несучок, курчат-бройлерів, свиней та телят;

- Директиву про захист тварин під час вбивства чи забою;

- Інструкцію щодо захисту тварин під час транспортування і пов'язаних з цим операцій.

Правилам ЄС щодо транзитного перевезення тварин вже 20 років. Вони вже не відповідають сучасним реаліям, останнім науковим висновкам і рекомендаціям, цілям сталого розвитку або законним інтересам громадян щодо добробуту тварин. У грудні 2023 року Комісія запропонувала найбільшу за останні 20 років реформу правил ЄС щодо добробуту тварин на транспорті. Нові правила відображають найновіші наукові докази, думки та технологічні розробки [3].

«Учасники транспортного ланцюга повинні дотримуватися своїх зобов'язань, не важливо, чи це фермери, торговці тваринами, ветеринари або транспортні компанії. Держави-члени ЄС зобов'язані виконувати ці правила належним чином або шляхом пошуку нових інструментів політики для застосування нових технологій та мінімізації часу транспортування», – вважає депутат Йорн Дохрман. Його ініціатива була прийнята Європейським Парламентом 411 голосами “за”, 43 парламентарі були проти, 110 – утрималися.

Пакет також включає поправки до чинних правил ЄС щодо транзитних

тварин, які покращать добробут 1,6 мільярда тварин, які щороку перевозяться до та з ЄС. Пропозиції Комісії зосереджені на ключових сферах, необхідних для забезпечення належного добробуту тварин, що перевозяться:

- Час транспортування буде скорочено, а під час довших подорожей тварин потрібно буде зупиняти для відпочинку, годування та водопою. Особливі правила застосовуються до тварин, призначених для забою, а також до вразливих тварин, таких як відлучені телята та вагітні тварини.
- Збільшити мінімальні норми простору для різних тварин і адаптувати їх до відповідних видів тварин.
- Запровадити суворі умови для транспортування за екстремальних температур, наприклад, лише вночі, коли температура перевищує 30°C. Крім того, при температурі нижче 0°C автомобільні транспортні засоби повинні бути накриті дахом, а циркуляція повітря у відсіку для тварин повинна контролюватися, щоб тварини не піддавалися впливу вітру під час транспортування. Якщо температура нижче -5°C, час у дорозі не повинен перевищувати 9 годин.
- Посилити правила експорту живих тварин з ЄС, включаючи посилення контролю в третіх країнах, щоб забезпечити відповідність стандартам, еквівалентним стандартам ЄС.
- Використовувати цифрові інструменти, де це можливо, для полегшення дотримання транспортних правил (наприклад, позиціонування транспортних засобів у режимі реального часу, центральна база даних).

Визначальною особливістю європейського законодавства є те, що фермерські тварини визнаються чутливими істотами, а тому вони не повинні зазнавати непотрібних страждань та ушкоджень під час утримання, а процес умиртвіння має бути максимально швидким та безболісним.

Під час розведення тварин мають враховуватися їхні фізіологічні та поведінкові потреби, забезпечуватися свобода руху, доступ до їжі й води, регулярний ветеринарний огляд. Найбільш жорстокі практики заборонені: батарейні клітки для курей-несучок, індивідуальні бокси для телят та станки для

свиноматок (окрім перших 8 тижнів життя для телят і перших 4 тижнів вагітності для свиноматок). Заборонено проводити умертвіння без попереднього оглушення, відлучати новонароджених поросят і перевозити тварин довше 8-ми годин без перерви.

Другою особливістю законодавства ЄС є його конкретність. Директиви та інструкції чітко регламентують навіть найдрібніші деталі в утриманні тварин: рівень освітлення та загазованості приміщення, з якого матеріалу має бути підлога, підстилка і які корми використовуватися, як часто потрібно здоювати молочних корів під час транспортування і до якого віку можна обрізати дзьоби курчатам.

Наприклад, у Директиві Ради 1999/74/ЕС від 19 липня 1999 року про встановлення мінімальних стандартів із захисту курей-несучок, стаття 4 Розділу I визначає, що збагачені клітки для курей-несучок (клітки з кращими, ніж в батарейних системах, умовами утримання) мають відповідати таким критеріям: «щонайменше 750 см² площі клітки на курку, 600 см² якої повинні бути корисною площею; висота клітки повинна бути не менше 20 см в кожній точці, загальна площа жодної клітки не повинна бути менше ніж 2000 см²». Вимоги включають також наявність гнізда, настилу, що забезпечує можливість клювання і дряпання, та відповідних сідел з місцем, не меншим за 15 см на курку.

Основні засади благополуччя фермерських тварин в Україні визначають Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», Наказ «Порядок використання тварин у сільському господарстві» та Постанова «Про затвердження Правил транспортування тварин».

У 2015 році міжнародна зоозахисна організація Compassion in World Farming (Співчуття у фермерстві) проаналізувала національне законодавство на його відповідність європейському і визначила, що воно не висвітлює усі необхідні сфери добробуту тварин і має низький рівень відповідності нормативним актам ЄС. Українське законодавство застаріле, містить багато неточностей, а вимоги до добробуту тварин носять радше декларативний характер, ніж прикладний.

Як зазначає Марія Войтович, представниця Cage-free Альянсу Українського

Бізнесу [4], проведений аналіз стану законодавства України яке висвітлює питання добробуту тварин, показав, що на Мінагрополітики та Підкомітет з управління санітарними та фітосанітарними заходами, які стали відповідальними за імплементацію зоозахисного законодавства, чекає багато роботи. VIII Розділ уже згаданої Стратегії щодо імплементації норм ЄС визначив часові межі впровадження Стандартів утримання та поводження з тваринами.

У 2021 році (на 3 роки пізніше заявленого) було імplementовано перший з трьох блоків законодавства ЄС щодо добробуту тварин. Це наказ Мінекономіки «Про затвердження Вимог до благополуччя сільськогосподарських тварин під час їх утримання», який запроваджував п'ять актів права ЄС (загальні вимоги до добробуту усіх сільськогосподарських тварин, плюс спеціальні вимоги для свиней, телят і різних видів курей).

Другий блок, що охоплює заходи, які застосовуються до оглушення та забою тварин, мав бути впроваджений у 2019 році. Натомість Наказ Мінагрополітики «Про затвердження Вимог до забезпечення благополуччя тварин під час забою та умертвіння» з'явився у 2022 році.

Третій блок законодавства щодо транспортування тварин зі строком впровадження 31 грудня 2019 року так і не був адаптований.

Якщо узагальнити - ми виконали затверджений план на 2/3. 2 лютого 2023 року був опублікований «Аналітичний звіт, що доповнює висновки Єврокомісії щодо заявки України на вступ до Євросоюзу». Цей документ містить оцінку, наскільки нормативно-правове поле України наблизилося до права ЄС.

Єврокомісія визначає, що за Главою 12 (Безпека харчових продуктів, ветеринарна та фітосанітарна політика), яка включає пункти про добробут тварин, ми *moderately prepared* - тобто помірно підготовлені. «Ключові положення, зокрема в секторах здоров'я тварин, добробуту тварин і фітосанітарних заходів, потребують подальшого узгодження із законодавством ЄС». Лише 4 «переговорні глави» з 33-х мають таку саму оцінку, ще 5 - мають вище, решта 23 - нижче.

Звучить обнадійливо, якщо забути, що останній блок зоозахисного

законодавства Україна не імплементувала, а перші два - прострочила на три роки. І це при тому, що такі дестабілізуючі фактори як пандемія коронавірусу та повномасштабне вторгнення росії в Україну розпочалися після затвердженого строку імплементатії.

До того ж затвердження мінімальних стандартів добробуту для фермерських тварин не означає миттєву необхідність впроваджувати зміни на фермах. Встановлення «перехідного періоду» для законодавчих актів - звичайна світова практика. Так «Вимоги до благополуччя сільськогосподарських тварин під час їх утримання» набудуть чинності лише з 1 січня 2026 року, а окремі положення «Вимог до забезпечення благополуччя тварин під час забою та умертвіння» - лише з 1 січня 2027 року. Тож, чи принесе користь встановлення далекосяжних дедлайнів і затягування адаптації українського законодавства? Навряд. Для фермерів це означає обмеження у виході продукції на європейський ринок. Для споживачів - нездійснені очікування щодо походження продукції. Понад те, для держави та її громадян таке зволікання означає відкладання моменту вступу до ЄС, позаяк саме повністю адаптоване законодавство - одна з умов нашого вступу.

ЄС змінює правила щодо транспортування живих тварин і вимагає застосування жорстких заходів проти держав-членів, які не в змозі їх дотримуватись. У рамках політики добробуту тварин також планується перевіряти транспортні засоби перевізників.

Країни ЄС повинні переслідувати порушення «ефективними та гармонізованими санкціями», включаючи конфіскацію транспортних засобів та обов'язкову перепідготовку персоналу. Члени Європарламенту також хочуть впровадити сучасні технології для поліпшення дотримання правил, що вже існують, включаючи системи геолокації для відстеження місця розташування тварин і тривалості поїздок, а також зворотний зв'язок у режимі реального часу між пунктами відправлення та прибуття.

Члени Європарламенту також хочуть, щоб науково обґрунтоване оновлення правил ЄС щодо транспортних засобів сприяло забезпеченню достатньої вентиляції та контролю температури, вантажівки були обладнані системами

подачі питної води.

Час подорожі тварин повинен бути якомога коротшим, вважають в Європарламенті. Депутати підтримують місцеві, мобільні або фермерські забійники та м'ясопереробні заводи поблизу місця вирощування, короткі схеми розподілу та прямі продажі. Вони також хочуть, щоб Єврокомісія уточнила відповідні строки проїзду для різних видів тварин і розробила стратегію переходу від транспортування живих тварин до транспортування м'яса, коли це можливо.

Члени Європарламенту також наполягають на тому, що доки стандарти транспорту в країнах, що не входять до ЄС, не приведені у відповідність до норм ЄС та належним чином не виконуються, ЄС має прагнути пом'якшити відмінності через двосторонні угоди або, якщо це не можливо, заборонити перевезення живих тварин до цих країн.

«Відповідно до постанови Європейського суду, ЄС відповідає за тварин навіть після того, як вони покинули територію блоку. Таким чином, або треті країни забезпечують максимально високий рівень захисту перевезених тварин, або ми повинні заборонити їх експорт до цих країн», – зазначає пан Дорман [5].

За ініціативи Міністерства аграрної політики та продовольства України, благодійної організації Compassion in World Farming проведено круглий стіл «Добробут продуктивних тварин в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та поза нею». До роботи Круглого столу були залучені закордонні фахівці, провідні вітчизняні науковці, представники профільних громадських організацій та виробники тваринницької продукції.

Під час заходу було розглянуто законодавство ЄС з добробуту різних видів продуктивних тварин, проведено порівняльний аналіз відповідного українського законодавства та Директив ЄС, обговорено можливості та шляхи адаптації законодавства України та ЄС за даним напрямком. Також було привернуто увагу на питання навчання студентів та підготовку спеціалістів ветеринарної медицини у сфері добробуту тварин. За результатами Круглого столу прийнято рішення щодо створення робочої групи для підготовки відповідних законодавчих ініціатив з добробуту різних видів продуктивних тварин для подальшої їх

адаптації до законодавства ЄС [6].

Верховна рада прийняла за основу проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив ЄС у сфері охорони тваринного та рослинного світу)». Як повідомляє «Європейська правда», за відповідний законопроект №2351 проголосували 318 народних депутатів. Законопроект спрямований на впровадження гуманних цінностей та стандартів стосовно тварин та приведення законодавства України у відповідність до Директив ЄС, що регламентують гуманне ставлення до цілого ряду груп сільськогосподарських тварин. Це Директива Ради 98/58/ЄС від 20 липня 1998 року стосовно захисту тварин, що утримуються для сільськогосподарських потреб; Директива 2010/63/ЄС від 22 вересня 2010 року про захист тварин, які використовуються для експериментів та інших наукових цілей; Директива 91/628/ЄС, узгоджена з Директивою 95/29/ЄС, про захист тварин під час перевезення (транспортування).

Проєктом пропонують ввести зміни до Кримінального кодексу, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального процесуального кодексу, Лісового кодексу, законів України "Про захист тварин від жорстокого поводження", "Про тваринний світ", "Про Національну поліцію", "Про Червону книгу України", "Про місцеве самоврядування в Україні".

- 17 червня 2020 року Верховна Рада прийняла в першому читанні законопроект про ветеринарну медицину та добробут тварин (№3318). Законопроект комплексно охоплює всі аспекти захисту здоров'я тварин, їх простежуваності, а також виготовлення, обігу та застосування ветеринарних лікарських засобів, ведення ветеринарної практики, благополуччя тварин, державного контролю за дотриманням законодавства про ветеринарну медицину та благополуччя тварин. В основі цього законопроекту лежать відповідні акти законодавства ЄС. Зазначається, що це дозволить наблизити систему ветеринарної медицини України до стандартів і вимог Європейського Союзу. Законопроект виключає з норми закону про жорстоке поводження з тваринами порушення правил утримання тварин.

В Україні під час повномасштабного вторгнення, коли не тільки люди а і тисячі тварин потерпають від наслідків війни, створюються власні громадські зоозахисні організації, однією з яких є UPAW (Світова Асоціація з питань тварин України). Це перша в Україні спільнота, яка впроваджує інноваційний менеджмент у галузі добробуту тварин і має основні напрями роботи:

1. впровадження власних інноваційних проєктів, спрямованих на добробут тварин в Україні;

2. допомога організаціям, притулкам, ветеринарним клінікам в організації більш ефективної роботи та втіленні інноваційних проєктів;

3. розробка та впровадження якісних освітніх програм для навчання та підвищення кваліфікації ветеринарних спеціалістів для якісного медичного супроводу та добробуту тварин в Україні;

4. розробка та лобіювання прийняття ефективних законів та нормативних актів на державному рівні;

5. консультації для органів місцевого самоврядування щодо практик поводження з тваринами та співпраці з ветеринарними клініками;

6. залучення українських та міжнародних донорів з метою досягнення добробуту тварин та підвищення якості надання ветеринарних послуг в Україні.

Також, UPAW з початку повномасштабного вторгнення запустили проєкт «Хвостатим заручникам війни», у межах якого надають гуманітарну допомогу опікунам чотирилапих, волонтерам та притулкам у зонах, близьких до бойових дій [7].

Як зазначає Андрій Осадчий, представник Cage-free Альянс [8] у дослідженні, яке провела маркетингова агенція UkrSocStandard у серпні-вересні 2022 року, попри військову агресію росії щодо України, простежується збільшення запиту споживачів на продукцію, що походить з гуманніших систем утримання. Готовність платити за таку продукцію більше 20%.

По всіх питаннях, що виступали індикаторами ставлення людей до питань гуманності умов утримання фермерських тварин, зафіксовано суттєве домінування варіанту «повністю згодний». Наприклад, для 86,6% важливо, аби

тварини на промислових фермах утримувалися в умовах, які відповідають їхнім природним потребам. 80,8% опитаних вважають, що покращення умов утримання фермерських тварин матиме позитивний вплив для подальшої євроінтеграції України.

З іншої сторони, 54,1% українців необізнані, або слабо обізнані стосовно умов утримання, транспортування та забою тварин на фермах з виробництва м'яса, молока та яєць. 57,4% хотіли б дізнатися більше про те, як вироблені м'ясо, молоко та яйця, які вони споживають (таблиця 1).

Таблиця 1. Ставлення людей до питань гуманності умов утримання фермерських тварин

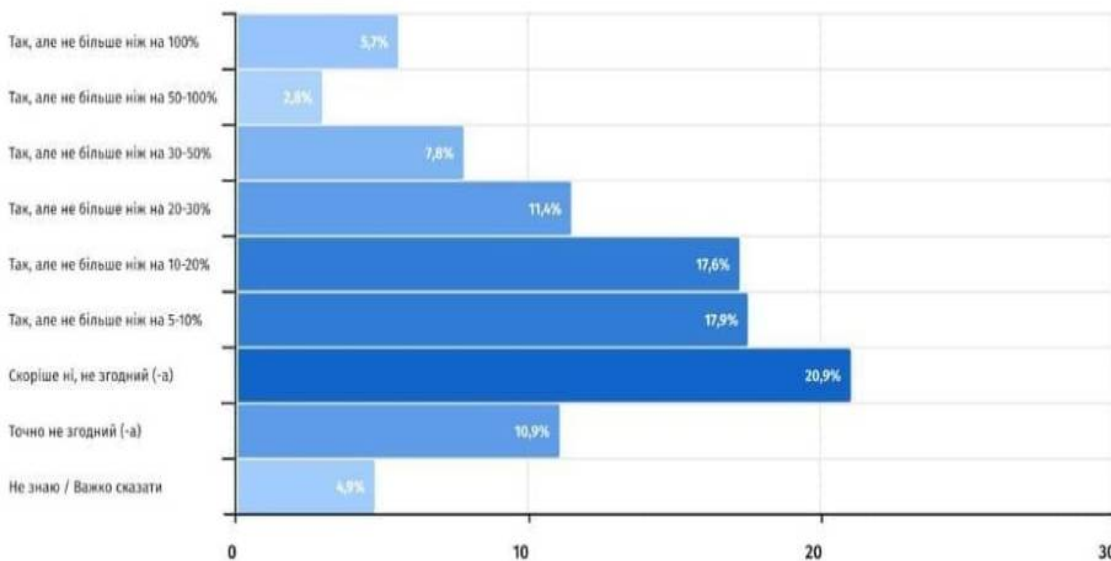
Згодні чи незгодні з наступними твердженнями	Повністю незгодний (-а)	Скоріше незгодний (-а)	Скоріше згодний (-а)	Повністю згодний (-а)	Важко сказати	Середнє значення
Мені важливо, щоб тварини на промислових фермах утримувалися в умовах, які відповідають їхнім природним потребам	5,3	4,9	17,4	69,4	3,0	3,55
Мені важливо, щоб транспортування та забій фермерських тварин відбувалися так, щоб якомога менше впливати на їхній фізичний і психологічний стан	4,3	4,3	17,7	70,8	2,8	3,6
Я достатньо знаю про умови утримання, транспортування та забою тварин на фермах з виробництва м'яса, молока та яєць	29,3	24,8	20,2	20,8	4,9	2,34
Мені хотілося б знати більше про те, як вироблені м'ясо, молоко та яйця, які я споживаю	23,6	15,9	22,0	35,4	3,1	2,71
Країні потрібна загальнонаціональна система маркування того, в яких умовах утримувалися тварини при виготовленні м'яса, молока та яєць	4,3	6,4	23,8	60,8	4,8	3,48
Покращення умов утримання фермерських тварин матиме позитивний вплив у подальшій євроінтеграції України	3,6	5,6	21,8	59	10	3,51

Джерело: [8]

Більшість опитаних (63,2%) готові доплатити за упевненість, що тварини, з яких були виготовлені продукти харчування, утримувалися в гуманних умовах. Частка тих, хто точно не готові, або скоріше не готові, є вдвічі меншою (31,8%). Прийнятним варіант підвищення ціни знаходиться в діапазоні 10-20%. Екстремальним підвищення вважатиметься, починаючи з 30% (рис. 1).

Чи згодні ви з твердженням “я готовий (готова) заплатити дещо більше за м’ясо, молоко та яйця, при виготовленні яких тварини мали гуманні умови утримання”?

Рисунок 1 Готовність платити дещо більше за м’ясо, молоко та яйця, при виготовленні яких тварини мали гуманні умови утримання Джерело: [8]

Від початку повномасштабної війни ставлення до фермерських тварин незначним чином змінилося на більш гуманне (рис. 2) .

Як змінилось ваше ставлення до фермерських тварин та умов їх утримання від початку повномасштабного вторгнення росії в україну?

Рисунок 2 Ставлення до фермерських тварин та умов їх утримання

Джерело: [8]

В той же час в Україні вже є ряд виробників яєць, які повністю спираються на більш гуманне ставлення до утримання птахів на своїх фермах або мають виділені напрямки «Вільний вигул» на своїх господарствах. Серед них наступні:

Organic Chicken (ФГ «Домашня курочка») - пропонують органічні яйця. Кури, що живуть на фермі, споживають лише органічні корма й мають можливість гуляти на волі. Якість та дотримання відповідних норм утримання птиці підтверджено сертифікатом Органік Стандарт. Господарство знаходиться у Житомирській області.

Екоферма «Вільна» - найбільша ферма цесарок в Україні. Розташоване господарство на Житомирщині. Птиця утримується в умовах, максимально наближених до їхнього природного способу життя - на вільному вигулі. Окрім цесарок на фермі також живе близько 4000 курочок породи «Домінант».

Дунайський Аграрій. Цей виробник, окрім курей, вирощує екологічно-чисті овочі та фрукти, що забезпечує замкнутий цикл органічного виробництва. Якість продукції підтверджується європейською органічною сертифікацією «Органік Стандарт», UA-BIO, COR та BIO SUISSE. Виробництво розташоване в Одеській області.

Світ Біо («Либідь-К»). Ця ферма на Хмельниччині є постачальником яєць «Вільний випас» для проекту «Сільпо» - «Лавка традицій». Годують курей виключно натуральною їжею - зерновими й овочами, що самостійно вирощуються власниками господарства. Кури несуться раз на два дні, без штучної стимуляції. Збирають та сортують яйця вручну.

Карашинське подвір'я - це сімейна еко-ферма, яка пропонує яйця від курей, що утримуються на вільному вигулі. Птиця вирощена на органічних кормах власного виробництва. Знаходиться господарство на Київщині.

ТОВ Агрохолдинг Авангард. Компанія займає 35% промислового ринку яєць в Україні. Серед інших видів продукції Авангард пропонують й лінійку «Вільний вигул», яка представляє собою яйця від курей-несучок, що утримуються в природному для них середовищі. Виробляють яйця під брендом «Квочка».

ГК Ovostar Union. Наприкінці 2019 року обладнали одну з птахофабрик

пташником з утриманням птахів за технологією «Вільний вигул» й стали першим, серед великих промислових виробників курячого яйця в Україні, хто реалізували цю технологію. Яйця «Вільний вигул» реалізуються під брендом «ЯСЕНСВІТ» [8].

Висновки.

Без сумніву, за останні 9 років Україна здійснила значний поступ у сфері регулювання виробництва та реалізації тваринницької продукції. Це підтверджують і висновки Єврокомісії, й щорічне зростання кількості українських експортерів на європейський ринок.

Утім, інтеграція України до спільного ринку ЄС не забезпечує автоматично виграшний квиток для усіх вітчизняних виробників. Вона лише дає простір можливостей. Це означає, що саме ті українські виробники, які якомога швидше запровадять зміни у виробництво відповідно до європейських стандартів, зможуть залишатися конкурентоспроможними і відкрити нові ринки збуту.